

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Mateo Oruesagasti Txurruka

*Soraluze,
Gipuzkoa
(1929)*

Aurkibidea

Biografia

Irure auzoko Sanmarzal (San Martzial) baserrian jaio zen. Aita auzo bereko Sagasai baserrikoa (gaur galduta) zen, eta ama berriz Ezozia bailarako Muneta baserrikoa. Urte bi zituela Sagar Erreka auzoko Barrena baserrira (antzina urarekin mugitutako transmisioarekin kanoien zuloak egiteko errota-tailer antzekoa zen, baina gaur egun galduta dago) joan zen familia bizitzera. Gerra denboran Elosura joan ziren babes bila, eta gerraostean hasi zen Soralezeko Erregetxean zegoen eskola publikoan. Hamalau urterekin Sacia lantegian hasi zen makina-erreminta doitzaile ofizioa ikasten. Soldaduska ostean, iltze lantegian bi urtez lan egin eta gero, anaiarekin batera etxean jarri zuten torlojugintza tailerrean ekin zion. Denborarekin Barrena etxea bota eta “Tornillería Oruesagasti” lantegia eraiki zuten bertan. Irure auzoko Ostegieta baserriko Felisa Gabilondorekin ezkondu eta hiru seme-alaba izan zituzten. Elkarrizketa anaia Luziorekin batera egin zitzaion.

Zintak

SOR-085

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Elortza, Kepa
- **Data:** 2010-11-09
- **Iraupena:** 70 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxeberria, Eider
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin

Pasarteak

1. Errotetan armak egiten

- **Erref:** SOR-085/002
- **Iraupena:** 0:01:56. **Hasi:** 00:01:37. **Bukatu:** 00:03:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Armagintza

Laburpena:

<p>Luzio Barrena etxean jaio zen. Barrena lehenago errota izandako eraikuntza zen, eta armak egiten ziren bertan uraren indarraz baliatuta. Lehen errotetan kanoiak zulatzen ziren.</p>

Transkripzioa

-Eta zu, Luxio (nun jaio zifan)?

-Ni Barrenan. Barrena etxia zan, basarrixa, moduko bat, lehenao errotia izendakua, armak itten zittuen hor, hor errekazuluan, taillerra dakagun lekuan, hantxe zeuan basarrixa.

-Aurretik errotia izandakua, e?

-Bai. Hor armak eitten zian. Barrena zan...

-Kaiñoiak eta barrenatzen.

-Gure albokua da Galtzairukua, han galtzairua itten zan, eta hor barrenak armatzen zittuen. Antziñan indarrik ez zeuanian urakin itten zittuen ba. Bai, hau Plazentzia famosua izan da.

-Sagarerrekoa dana, dana.

-Hori Sagarerreka hori...

-Orduan errotatan...

-Hor dana errotia zan. Behetik goraiñok.

-Kaiñoiak zulaketako?

-Bai. Kaiñoiak itten zittuen hor. Kaiñoiak zulatzeke hor zeren ba, ipintzen zeuben turbinia, depositua etxiak atzian depositua, ta handikan, turbiniakin urakin eje bat, bakizu, urak joten dotxa, gero handikan trasmisiñua, ta trasmisiñotikan ba ipiñi bueltaka. Gauza bat bueltaka ipiñi. Horixe zan arma...

-Lehenengo taratulua, ezta, industrialia.

-Bai, hau dana industrialia. Hor behera be taillarrak mordua zeren, e. Guk geuk gaztetan ikusi genduzen. Hor zeren oindio han. Gerra denporan eta hor zeren, hor beheratxuao, hamen kamiñuan ixa. Kamiñuan ixa hor zeuan taillarra hortakua demasa. Trasmisiño guztia. Trasmisiñua esaten jako horri, ez dakizu, trasmisiñuekin. Abandonauta zeren baiña.

-Errota bakotzak presatxua eukan edo?

-Bai, bai, presia zekan. Presia ta depositua atzian. Etxian atzian depositua.

-Saltua.

-Eta etxe zahar honek, komunak etaratzen zien danak depositora. Sistema guztia Euskal Herrixan gehixenetan.

2. Lanean hasi zirenekoa

- **Erref:** SOR-085/006
- **Iraupena:** 0:02:46. **Hasi:** 00:09:09. **Bukatu:** 00:11:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:

Luzio eta Mateo garai berean hasi ziren lanean. Luzio morroi ibilia zen eta 12 urterekin lanean hasi zen. Mateok doitzaille-lanbidea ikasi zuen lehenengo "Construcciones Sacian". Iltze-fabrikan Luzioren eginkizunak zein ziren azaltzen du; 24 urtera arte ibili zen han lanean.

3. Luziok makina bat egin zuen 18 urte zituenerako

- **Erref:** SOR-085/007
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:11:55. **Bukatu:** 00:12:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Mateo Sacian aritu zen lanean soldadutza pasa arte. Luziok beti izan du jakin-mina, eta 18 urte zituenerako, makina bat egin zuen berak bakarrik. 18 urterako bere tailerra jarri nahi zuen, baina aitak ez zion uzten.

4. Luzioren lehenengo makina

- **Erref:** SOR-085/009
- **Iraupena:** 0:00:53. **Hasi:** 00:13:09. **Bukatu:** 00:14:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Azkoinak (tuerkak) automatikoki egiteko makina sortu zuen Luziok. Makina hura oparitu egin zuen.

5. Tailerraren hasiera

- **Erref:** SOR-085/011
- **Iraupena:** 0:02:45. **Hasi:** 00:14:38. **Bukatu:** 00:17:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Langileen arteko harremana eta langile-mugimenduak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Aita hil zenean, iluntzeetan makina berriak egiten hasi zen Luzio eta beste tailerretako lagunek hartarako tresnak uzten zizkioten. Etxepean jarri zen lanean. Argindarrarekin murrizketak izaten zituzten herrian. Ordu asko sartzen zituen lanean, eta makinari esker diru dezente irabazten zuen.

6. Anaia bakoitzak zaletasun bat

- **Erref:** SOR-085/013
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:18:06. **Bukatu:** 00:19:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa
- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Tailerraren hasiera Barrena baserrian izan zen. Luziok makinekin egiten zuen lan, Mateok baserrian.

7. Kaleko gizona eta baserriko gizona

- **Erref:** SOR-085/014
- **Iraupena:** 0:01:11. **Hasi:** 00:19:16. **Bukatu:** 00:20:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Baserría » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Garia ebakitzeko, igitaia erabiltzen zuten, baina garia jotzeko, makina. Mateok baserrian egin izan du lan beti; Luziok, ordea, kalean, eta kaleko bizimodua eraman izan du horregatik.

8. Gerra hasitakoan, etxe batetik bestera bonbatatik ihesi

- **Erref:** SOR-085/017
- **Iraupena:** 0:02:19. **Hasi:** 00:23:11. **Bukatu:** 00:25:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Gerra hasi zenean, frontea etxetik oso gertu zegoen eta alde egi behar izan zuten kaleko etxe batera. Han bonbak erortzen zirenez, beste etxe batera mugitu ziren. Azkenean, Gernika bonbardatu zuten egunean, Elosura joan ziren izeba baten etxera. Gerra bukatutakoan itzuli ziren beren etxera. Elosun ez zen gerra nabaritzen. Umeak zirenez, ez ziren konturatzen gerra zer zen.

Transkripzioa

-Gerra hasi zanian nora joan ziñeten?
-Gu etorri giñan kalera. Handikan esan oskuen urten ein bihar genduala. Ta etorri giñan horra Iturburura. Hor beste familixa baten zerera hor. Hor jausi zien bonbak. Kaiñoi fabrikia zeuan ba! Kaiñoi fabrikia ta bunbat!, ta bun-ba, bun-ba, ta gero...
-Gero Errekaldera.
-Gero hortikan ba urriñao, ta Errekaldera. Hor beste kale batera.
-Ta gero han be hasi zanian bonbak... Aittak Andoaiñen eitten zeban fabrikan zerian.
-Gabaz eitten zeben lana harek. Gero esan oskuen Elusura.
-Elusura, Osintxutik gora. Beran arrebia (ez zan bizi baiña), beran arrebian etxera. Lehengusuekin eta hantxe. Gerria amaittu zanian atzera etorri giñan hona.
-Gerria bukatu zan arte Elusun egon ziñen?
-Bai. Gero handikan etorri giñan atzera lehengo lekura, Sagarrerrekara.
-Elusun ez euan ezer?
-Ezebez, ezebe ez euan, ez. Abioiak pasatzen zien hor..., bidian goiazela dana abioia, kristua ta...
-Gernika-ta erre zeben eguna. Egunian-egunian Elusura gu.
-A bai?
-Bertan egunian.
-Gu Osintxura, zera goiazela, dana abioia. Hara zoiazzen itxuria. Bonbardeora.
-Bai, hori dana erre zeбенian.
-Ezin dot imajinau.
-Ez gu trankil. Gu oiñz joan giñan, oiñez. Mutikuak ze eingo giñuan ba?
-Hainbeste abioi ikusitta.
-Bizimodua ta. Bizixa dakazen personiak be sustau...
-Aitta-amak berriz, oso larrituta, ezta, egongo zien.
-Egongo zien, por supuesto, pentsatzen dot. Gu amakin. Aitta biharrien ta gu amakin hara joan giñan.
-Oiñez, tapla-tapla-tapla.
-Gauza asko euki be ez eta, bakizu, trote, haraxe.
-Nik makiña bat bider esaten dot. Gure historixia bideo baten ikusiko neukela nik. E?

9. Tailerrean hasi eta 1958an krisia etorri

- **Erref:** SOR-085/019
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:25:37. **Bukatu:** 00:26:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Langileen arteko harremana eta langile-mugimenduak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Aita hil zenean, Luziok makina egin eta harekin lanean hasi zen. Gerora, makina gehiago egin zituen. 1958an krisia etorri zen. Irabazirik ez zuen ateratzen, eta ordurako 6 langile zituen.

10. 1958ko krisitik ateratzeko, ideia berrien bila Bartzelonara

- **Erref:** SOR-085/020
- **Iraupena:** 0:03:30. **Hasi:** 00:26:37. **Bukatu:** 00:30:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Langileen arteko harremana eta langile-mugimenduak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

1958an krisia etorri zen eta 6 langile zituen; denak etxera joan ziren, eta bi anaiak gelditu ziren. Bartzelonako erakustazokara joan zen orduan Luzio, eta hango makinak ikusita ideiak hartu zituen makina berriak egiteko. Makina berri bat sortu zuen orduan, eta hari esker aurrera atera zen tailerra.

11. Tailerreko aurrerapenak

- **Erref:** SOR-085/021
- **Iraupena:** 0:01:28. **Hasi:** 00:30:07. **Bukatu:** 00:31:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Hasieran barratik egiten zituzten torlojuak banan bana. Gerora, torlojuak egiteko makina komertziala erosi zuen. Makina berri bat diseinatu zuen eta Unamunorekin tratua egin zuen hark saltzeko egin zitza.

12. Luziok makinak diseinatu

- **Erref:** SOR-085/023
- **Iraupena:** 0:00:52. **Hasi:** 00:32:37. **Bukatu:** 00:33:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Langileen arteko harremana eta langile-mugimenduak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Makina Luziok diseinatu zuen, eta Unamunok egin egin zuen saltzeko; gerora, makina aleman batengatik ordezkatu zuen. Luzio torlojuak egitera dedikatu zen orduan.

13. Beraiek armagintzan inoiz aritu ez

- **Erref:** SOR-085/026
- **Iraupena:** 0:00:56. **Hasi:** 00:38:09. **Bukatu:** 00:39:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Armagintza
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:

Beraiek ez dira inoiz aritu izan armagintzan. Pistolen burdinazko kulatak non egiten ziren azaltzen dute.

14. Iltze-fabrikako iltze motak

- **Erref:** SOR-085/027
- **Iraupena:** 0:01:09. **Hasi:** 00:39:05. **Bukatu:** 00:40:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:

Iltze-fabrian tamaina desberdinetako iltzeak egiten ziren. Hainbat iltze mota aipatzen dituzte.

Transkripzioa

-Ultze-fabrian ultziak neurri danetakuak eitten zien edo puntapaisak bakarrik edo? Zergatik izaten da puntapaisa?

-"Puntas de París" zan esaeria.

-Nork ekarri eban izen hori edo lelengo ultze hori edo zer? Ze diferentzia zeuan beste ultze batzuekin?

-Puntak danak eitten zien horrek. Hor eitten zien baita "cabeza perdida" be bai, zapatendakuek be bai, txiki-txikixak be bai. Hor eitten genduzen ba hasta entengia, entengia, ciento diez, ciento diez, numeruak be danak dazkit horrenak.

-Nik 120 be sartuta daukat egurrian.

-Bai, 110, 110, entenga normala 120 gero bertan zerian luziaua sartzeko, baiña 110a zan normalena.

-Osea ke buru bako ultze txikitatik...

-Bai. "Cabeza pedida" esaten otsaun, cabeza perdida, buru barekua. Hori eitten zan... Nik makinak hortxe ein nittuan horrek eitteko be. Ein genduzen geuk hor makinak hori eitteko, ultziak eitteko.

15. Iltzeen merkatua denborarekin aldatzen

- **Erref:** SOR-085/029
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:41:31. **Bukatu:** 00:42:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Iltzeak egiten zituzten hasieran. Gerora, uralita hasi zen erabiltzen, eta hartarako iltzeak egiten hasi ziren.

16. Torlojuak nola egin pausoz pauso

- **Erref:** SOR-085/030
- **Iraupena:** 0:04:10. **Hasi:** 00:42:41. **Bukatu:** 00:46:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Erreminta-makinak

Laburpena:

Torlojuak nola egiten diren eta makinek nola funtzionatzen duten azaltzen dute.

17. Maltzagako erromerietako giroa eta borrokak

- **Erref:** SOR-085/033
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:50:17. **Bukatu:** 00:52:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Auzokoen arteko harremana

Laburpena:

<p>Dantzara joaten ziren inguruko herrietara. Maltzagako erromerietara joaten zen Mateo eta giro ona egoten zen. Borrokak egoten ziren Elgoibar eta Eibarkoen artean. Baziren batzuk beti borrokan ibiltzen zirenak.</p>

Transkripzioa

- Baiña beti be erromeixetara ta joango ziñaten norabait dantza eittera.
- Dantzan bai, Bergara ta hamentxe. Oñatira ta. Hamentxe. Kuadrillia.
- Oñatira noiz joaten ziñien, Errosaixotan edo Corpus Egunion.
- Jaixetan-eta. Baakizu. Gu gaztetan hamen Bergara joaten giñan, Bergara hamen. Autobusa egoten zan gabian holako zer bat, "dijentzia" edo esaten otsen eta.
- Zuek Osintxuko eta Maltzagako erromeixak ezautu zittuein?
- Honek bai, nik ez.
- Maltzara ni joaten nitzan.
- Ni basarritarrenetara ez nintzan joaten.
- Zer moduzko..., Maltzagan nik entzunda daukat...
- Maltzagan erromeixia earra egoten zan.
- "En aquellos tiempos"
- Basarritarrak danak.
- Elgoibartarrak, Eibartarrak eta Paentxiarrak.
- Danak.
- Zer moduz arreglaitten zien eibartarrak eta elgoibartarrak?
- Danekin ondo, danekin ondo.
- Burrukia be bai ugari, e.
- Enee! Burrukia, buenoo! Beti baten bat burrukan.
- Zuek plaentxiarrok erdixan egoten ziñen, edo begira edo?
- Beti egoten zien hor satelitiak, nik ezautzen nittuan hamengo tabernarixa, zela zuan hori, Errekaldekua. Haura artistia zuan burrukan.
- Errekaldekua?
- Ez dakik ala han goixan tabernia zekana? Salonguakin ezkondata?
- A bai. Zela zan haura, mekauen dies, ez nok akordatzen.

- Ha beti burrukan. Batzuk destakauta egoten zian [...]
 - Baiña Maltzan! Bueno...
 - Beti burrukan. Igual neskiakin bat dantzan eittiarren, burrukan. Bueno, horrek danian egoten zian, e. Bergan eta be bai. Bakizu, lehenao ez zeuan oingo moduan legerikan eta kristorikan. Eta zer? Ostixaka igual gero. Burrukan. Gaur [...] baiña. Orduan ez euan juezik eta kristua ta.
 - Burrukia bukatu eta gero lagun, ezta?
 - Guardia Zibiletara kejaz igual, belarrondoko bi emun harek eta " a callar!". (Barreak).
 - Danekin ondo.
 - Burrukia be bai ugeri, e.
 - Ene!, burrukia... Bueno! Beti baten bat burrukan.

18. Osintxuko erromeria eta Soraluzeko musika-banda

- **Erref:** SOR-085/034
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:52:16. **Bukatu:** 00:53:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

Osintxuko erromeria ona izaten zen. Soraluzeko plazan igandero jotzen zuen plazan bandak. Luziok bandan jotzen zuenean, astean bitan entseatzen zuten.

19. Jurramendira joan zirenean pasatako gosea

- **Erref:** SOR-085/035
- **Iraupena:** 0:04:08. **Hasi:** 00:53:21. **Bukatu:** 00:57:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

Behin, karlistek Jurramendira gonbidatu zuten banda; baina harako bazkaria autobusean ahaztu zuten. Egun hartan, bero handia egiten zuen, denak gose eta egarri ziren; handik Lizarrara joan ziren; eta, han bazkaria zeukatelakoan, iritsi eta bazkaltzeko lekuri ez zegoela konturatu ziren. Azkenean, jan zuten zerbait.

20. Gerraostean gosea etxean; janaria soberan soldadutzan

- **Erref:** SOR-085/036
- **Iraupena:** 0:02:33. **Hasi:** 00:57:29. **Bukatu:** 01:00:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Soldadutza

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Gerraostean gose handia pasa zuten. Errazionamenduan jasotzen zuten ogia. Mateo soldadutzara joan zenean, bere kartila entregatzera behartu zuten, etxekoek erabil ez zezaten. Soldadutzan janaria soberan zegoen, eta Mateo 14 kilo gizendu zen.

21. Etxeko artoa ehotzeko egin beharrekoak

- **Erref:** SOR-085/037
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 01:00:02. **Bukatu:** 01:02:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserrria » Baserriko lanak » Garia
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Etxean estutasunak pasatzen zituzten janaria lortzeko. Soroan artoa egiten zuten, eta hura ehotzeko gauez ezkutuan joaten ziren erro tara. Estraperloa ere gauez egiten zen.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-03-03

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com